

10. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади : Указ Президента України від 09 грудня 2010 року № 1085 // Урядовий кур'єр від 14.12.2010 – № 234

11. Скиба Я.Д. Порядок визначення службової інформації: проблеми теорії та практики // Митна справа – № 2(80). – 2012. – частина 2. – книга 2 – С. 334–340

12. Федоренко О. О., Керсіцький С. О., Курбатов А. І. Проблемні питання правового регулювання інформації з обмеженим доступом (державна таємниця та службова інформація) // Актуальні питання інноваційного розвитку : Науково-практичне видання / Національна академія правових наук України Науково-дослідний інститут правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України – Випуск № 3 (2012) – Харків – Видавництво «Юрайт» – С. 167-180

ГЕНЕЗА СЛІДЧИХ ОРГАНІВ: АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ

Галуцько В. М.

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри історії та теорії держави і права
Херсонського державного університету
м. Херсон, Україна*

В Україні слідча діяльність посідає надзвичайно важливе місце в суспільній практиці, адже утвердження правової держави та громадянського суспільства неможливі без забезпечення правосуддя незалежним, кваліфікованим, об'єктивним досудовим розслідуванням кримінальних проваджень, що максимально захищають права і свободи громадян. Слідча діяльність регулюється та забезпечується нормами багатьох галузей права, але чільне місце в цій сфері належить адміністративно-правовим нормам, якими регулюються повноваження управлінської діяльності між окремими органами, що діють в даній сфері (Міністерство внутрішніх справ, Прокуратура України, Служба безпеки України, державна податкова служба України, Державне бюро розслідувань)

Важливим питанням сьогодення стає реформування системи досудового слідства. Існують різні думки з цього приводу та щодо можливих його шляхів. Конституцією України передбачено формування системи слідства і введення в дію законів, що регулюють її функціонування. Фактично дискусії про місце слідчого апарату відбувались майже весь час його існування, але особливо актуального характеру проблема визначення місця слідчого апарату в системі державних та правоохоронних органів і його підпорядкування набула в роки незалежності України, що обумовлено прийняттям нової Конституції та роботою концепції судово-правової реформи. Потребують наукового і методологічного дослідження процес реформування, і які органи поряд з існуючими або замість них мають бути створені, що означає застосований у Конституції України термін “система органів досудового слідства”. У науковій літературі протягом останніх десятиріч питанню місця слідчого апарату в системі державних органів приділялось багато уваги, що дає підставу віднести його до числа найбільш актуальних в науці. Тим самим, особливу актуальність має проблема

забезпечення ефективного адміністрування слідчих підрозділів на сучасному етапі. До проблеми адміністративних аспектів місця і ролі слідчого апарату в системі державних органів України звертали свою увагу вчені юристи, В. Авер'янов, В. Власов, Г. Горський, І. Гончарова, Ю. Гришин, М. Гродзинський, Т. Коломоець, М. Кулагін, О. Ларін, проте, вони розкрили лише окремі аспекти в аналізованій нам сфері, зосереджували свою наукові пошуки на більш загальних, спеціальних чи суміжних викликах.

При дослідженні історичних особливостей становлення і розвитку правоохоронної системи України і слідчого апарату не можна ігнорувати тісний зв'язок цього процесу зі становленням державності, починаючи ще з давнього періоду Русі. З цього часу пройдено шлях від стародавньообщинного строю, зі звичаєвим правом, складовими яких були «суд божий-випробування залізом, вогнем і водою» до процесу і суду обвинувальних з чолобитниками (позивачами, потерпілими) і відповідальними (обвинуваченими) [1].

Цей шлях має давню історію. Слово «історія» походить від грецького «історія» – розповідь про минулі події, дослідження минулого [2]. Крім того, древні філософи говорили: «Без минулого не буває майбутнього, забуття минулого загрожує повторенням його помилок».

Дослідження розвитку слідчих підрозділів в правоохоронних органах України і історико – правовому контексті пов'язане з певними труднощами, оскільки існують неоднозначні підходи до визначення періодизації української державності та у зв'язку з цим різні характеристики відповідних державних інститутів. Традиційно історію розвитку слідчих підрозділів починають висвітлювати в основному з часів Петра 1. Але, перші згадування йдуть із Стародавнього Риму. Так, називаємий «procurator»- розпорядник, управитель, завідуючий, керуючий [3]. Така посада як державного чиновника запроваджувалась із введенням Августовської Конституції [4]. Уперше введено інститут прокуратора у провінціях Римської імперії імператором Августом (Гай Юлій Цезар Октавіан, 63р. до н.е.-14 р.н.е.). У подальшому це слово зазнало видозмін і отримало назву прокуратура. Вперше вона була створена у Франції для потреб та захисту інтересів королівської влади. Вже у 13 столітті при судах було створено численний клас стряпчих, які вивчали закони і вирізнялись довгим одягом. А у таких державах як Єгипет та Іудея, постійний нагляд за громадянами з релігійних міркувань із використанням усіх наявних можливостей здійснювала і церква. Спеціально створений 1231 р. Папою Григорієм дев'ятим трибунал, який з часом отримав назву інквізиція, діяв на протязі кількох століть [5].

У Київській Русі розшукова діяльність, а разом із тим і слідство, при розслідуванні правопорушень, що підпадали під категорію злочини, здійснювались майже так як і у рабовласницьких державах Західної Європи. Давньоруське право тих часів складалося із сукупності законів та звичаїв, на підґрунті чого і було створено досить розвинену правову систему. Давньоруське та литовськоруське право знає дві специфічні процесуальні форми досудової підготовки справи: гоніння сліду та звід [6].

В кінці 17 на початку 18 сторіччя одним з перших органів, який був хоч якось схожий на слідчі підрозділи, був Розбійний приказ, перше згадування про який датується 23 жовтня 1539 року в Губній Белозерській грамоті [7]. Першим хто розпочав підготовку до проведення реформ державного апарату був Петро І. У подальшому, в дореволюційній Росії слідство майже повністю зосе-

реджувалось в руках поліції, і відгуки про нього були негативними. На думку А.Ф. Коні, воно було в “грубих і нечистих руках” [8]. Питання реорганізації слідства вимагало негайного вирішення і 8 червня 1860 року імператором Олександром був підписаний Указ про створення в Росії посад судових слідчих, а 8 квітня 1782 року Катериною другою видано Устав благочиния. Це був один із перших нормативно-правових документів, що регламентував дізнання і досудове слідство за участю загальної поліції [6]. До 1928 року система органів попереднього розслідування будувалась таким чином: кримінальні справи, підсудні військовим трибуналам, розслідувались військовими слідчими; справи про державні та інші особливо небезпечні злочини, які розглядались військовими трибуналами, розслідувались надзвичайними комісіями; справи, віднесені до компетенції народних судів, розслідувались або органами дізнання (у більшості випадків міліцією), або ж народними слідчими, які входили в систему органів юстиції і працювали під контролем народних судів. 1 жовтня 1928 року слідчий апарат передано в адміністративне підпорядкування органів прокуратури, а з 1929 року він підпорядковувався прокуратурі в адміністративному і оперативному відношенні. У роки війни та післявоєнні роки слідство проводилось як прокуратурою так і Народним комісаріатом внутрішніх справ (НКВС). З 1961 року провадження слідства надано і органам Комітету Державної Безпеки. А 13 червня 1963 року розпорядженням Ради Міністрів УРСР № 827-97 затверджено штат слідчого управління Міністерства охорони громадського порядку [9].

Отже, виходячи з історичного розвитку та становлення слідчих підрозділів бачимо що їх адміністративне підпорядкування постійно змінювалось, що не давало належної можливості в повному обсязі виконувати свої службові обов'язки та потребували реформування.

Положення Концепції судово-правової реформи, Перехідні положення Конституції України та прийняття нового Кримінального та Кримінального процесуального кодексу України свідчать про те, що система вже вступила в стадію реформування. Згідно ст. 38 Кримінального процесуального кодексу України (2012 року) органами досудового розслідування (органами, що здійснюють дізнання і досудове слідство) є слідчі підрозділи: органів внутрішніх справ; органів безпеки; органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства; органів державного бюро розслідувань. На відміну від КПК України 1960 року новий кримінальний процесуальний закон називає органами досудового розслідування не службових осіб – слідчих відповідних правоохоронних органів, а державні установи – слідчі підрозділи органів внутрішніх справ; органів безпеки; органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства; органів державного бюро розслідувань. Різниця між ними полягає у підслідності кримінальних проваджень, окрім того на сьогоднішній день ще не створено такого органу як державне бюро розслідувань [10]. Наявність слідчих підрозділів у вище вказаних органах передбачена відповідними законами України, а їх структура регулюється і відомчими нормативними актами. Структуру органів державного бюро розслідувань буде встановлено після прийняття закону про цей правоохоронний орган.

На нашу думку, відомча відокремленість буде призводити до неузгодженості дій, відсутності належної взаємодії, не сприяти впровадженню у процес розслідування науково-технічних засобів і спричиняти низку інших небажаних

факторів, що в свою чергу буде знижувати ефективність боротьби зі злочинністю. Міжвідомча роздробленість заважає обміну досвідом у роботі слідчих, їх підвищенню професійного рівня, оснащення організаційною та криміналістичною технікою. Випадки зайвого паралелізму спостерігаються і у питаннях методологічного порядку. Проблема організації слідчих активно обговорювалась ще у 20 роки, ця тема була дискусійною і в період підготовки кримінальних процесуальних кодексів (1956-1959 та 2012 рр.). До неї неодноразово повертались щоразу коли виникали розбіжності і суперечності в думках правників. У наш час вчені та практичні працівники розгорнули нову дискусію про організаційні форми і місце слідства в загальній системі органів, що ведуть боротьбу зі злочинністю. Більшість авторів доходять висновку, що існуючий стан слідчого апарату неможливо визнати таким, який відповідає покладенням на нього завданням, у зв'язку з чим потребує реорганізації. На думку І. Аверкіна, В. Власова, Г. Горського, І. Гончарова, Ю. Гришина, Ю. Грошевого, М. Гродзинського, А. Дубінського, В. Зеленецького, Л. Карнеева, М. Кулагіна, О. Ларіна, З. Онищука, М. Полянського, Б. Петеліна, М. Строговича, В. Савицького, В. Стремівського та інших юристів, які сходяться на тому, що досудове слідство має зосередитись в одному слідчому апараті, але відомства його адміністративного підпорядкування називати по-різному. З огляду на це логічним було б визначення місця слідчого апарату в Конституції України, на що звертав увагу ще у 1990 р. М.М. Михеєнко [11] і у 1993 році академік Ю.М. Грошевий [12].

Отже, на сьогодні оперативна обстановка в державі вимагає від слідчого апарату пошуку нових форм і методів впливу на підлеглі підрозділи, вдосконалення управлінської діяльності і вжиття ефективних заходів для забезпечення належного їх функціонування, розкриття і розслідування злочинів при неухильному дотриманні гарантованих Конституцією України прав і свобод громадян. Кожен має працювати з граничним напруженням та самовіддачею, виявляти ініціативу та наполегливість. В Україні адміністративні аспекти місця і ролі слідчого апарату в системі державних органів України визначаються КПК України, законом України "Про службу безпеки України", Законом України "Про державну податкову службу України" та їх внутрішніми наказами. Із викладеного слід зробити висновок, що система попереднього розслідування вступила в стадію реформування, коли усі слідчі органи мають мати єдине адміністративне підпорядкування – відповідний суд загальної юрисдикції.

Список використаних джерел:

1. Ларин А.М. "Расследование по уголовному делу: процессуальные функции". – М., 1986. – С. 139.
2. Большая Советская энциклопедия / за ред. А.М. Прохорова третье издание. Т. 10. – М., 1972. – С. 575.
3. Большая Советская юридическая энциклопедия. – М.: 1975. – 370. – С. 70.
4. Словник іншомовних слів // Головна редакція Української Енциклопедії Академії наук УРСР. – К., 1975. – С. 551.
5. Бразоль Б.Л. "Очерки по следственной части. История. Практика", Петроград, 1916. – С. 13-29.
6. Дізнання та досудове слідство: історія і сучасність. – Київ, 2004. – С. 178, стр. 25-26.

7. Горбачев А.В. "Предварительное расследование: давние корни нынешних трудностей" // зб. "Проблемы законности". – № 30. – Харків, 1995. – С. 152-161
8. Кони А.Ф. "Отцы и дети судебной реформы". – М., 1914. – С. 26-42.
9. "Історія міліції України у документах і матеріалах", том 1. – Київ. – 1997. – Стр. 58-59.
10. Кримінальний-процесуальний кодекс України: [науково-практичний коментар: у 2 т. – Т. 1.] / за ред. В.Я. Тація. – Харків: Право, 2012. – 768 с.
11. Михеєнко М.М. "О судебной, прокурской и следственной власти" (у зб. "Научная информация по вопросам борьбы с преступностью"). – М., 1990, № 127// "Проблеми розвитку кримінального процесу в Україні". – Київ, 1999. – С. 177.
12. Грошевий Ю.М. "Судова реформа і проект Конституції України" // "Вісник Академії правових наук України". – № 1. – Харків, 1993. – С. 133.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АДВОКАТСЬКОЇ ТАЄМНИЦІ У ПРОЦЕСІ ВЗАЄМОДІЇ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ТА АДВОКАТУРИ: ДОСВІД УКРАЇНИ ТА НІМЕЧЧИНИ

Глуховець В. А.

начальник Головного управління

МВС України у Дніпропетровській області

м. Дніпропетровськ, Україна

До базових засад розбудови української держави необхідно віднести принцип гласності, що є основним чинником у забезпеченні цього конституційного положення. Як зазначають О.О. Федоренко, С.О. Керсїцький, А.І. Курбатов, закони про доступ до публічної інформації існують у більшості демократичних держав і вони виступають реальним правовим механізмом здійснення одного з основних прав людини – права на доступ до публічної інформації, що є, у свою чергу, вимогою європейських стандартів та необхідною умовою інтеграції України в Європейське Співтовариство [5; с. 169]. Прийняття на початку 2011 року Закону України «Про доступ до публічної інформації» є результатом концентрації демократичних тенденцій та роботи громадських організацій спрямованих на побудову відкритої для суспільства влади. Водночас у сучасному світі правовими державами, до яких відносяться ФРН та Україна величезне значення надається правоохоронній діяльності та кваліфікованій юридичній допомозі населенню, яка неможлива без адвокатури і адвокатської таємниці, яка є одним із проявів незалежності адвоката і необхідна умова реалізації ним найважливіших професійних функцій судового представництва та захисту. Адвокатська таємниця, як зазначає Пилипенко Ю.С., це те, без чого адвокатська діяльність трансформується в суто консультаційну, та суттєва ознака, без якої і саме явище втрачає свою суть, свою змістовну сторону [3; с. 16]. Основні засади використання режиму адвокатської таємниці в Україні зазначені у Законі України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [4].

У ФРН згідно з п. 2 параграфа 43а Федеральногоного положення про адвокатів, адвокат зобов'язаний зберігати таємницю, яка поширюється на все, що йому стало відомо при виконанні його професії. Захисту конфіденційної інформації